ఆకాశదీపం

'శ్రీ విరించి'

ఒక్కసారిగా పెద్దకూత పెట్టి రైలుబండి బయలుదేరింది. ఒక మూలగా చతికిలబడిన సుబ్బన్న తాత 'అమ్మయ్య' అనుకున్నాడు. గంట సేపటినుంచి యీ క్షణంకోసరం ఎదురుచూస్తున్నాడు. ఎంతకూ రైలుబండి బయలుదేరక పోవడంతో 'యింక యిది కదలదా యేమిటి?' అనిపించింది కూడాను. ఆఖరుకు ఎలానయితేనేమి రైలు బయలుదేరింది. మంచిజోరు అందుకున్నది కూడాను!

ఎముకలు కొరికే చలి. చుట్టూచీకటి. ఈ గాఢాంధకారంలోనే నల్లటి ముసుగు వేసుకున్న ఆకాశం అంచులో మిలమిల మెరుస్తున్న నక్షత్రాలు కనుపిస్తున్నాయి. బండి హోరుతోపాటు బయటి చలికూడా ఎక్కువవుతుంది. సుబ్బన్న తాత తను కప్పుకున్న చిరుగుల గొంగళి మరింత దగ్గరగా లాక్కున్నాడు. ఒళ్లో పడుక్కుని అప్పుడే కునికిపాట్లు తీస్తున్న రాముడికి నిండుగా కప్పాడు. పసి వెధవ! ఈ చలిగాలికి వాడి శరీరం ఎలా సదముదం అవుతోందో యేమిటో! వాడిని యింకా గట్టిగా రొమ్ముకు అదుముకుని చలిబాధ తెలియకుండా తన శరీరంతో కప్పుతున్నాడు తాత!

రైలుబండిలో ఆట్టే జనం లేరు. అక్కడక్కడా చెదురుగా బల్లకు యిద్దరు ముగ్గురు కూర్చున్నారు. అయినా సుబ్బన్న తాత తన మనమడిని పెట్టుకుని-కిందనే ఒకమూలకు ఒదిగి కూర్చున్నాడు. పడుకున్నా అక్కడే పడుకుంటాడు. తనకు అతి ఆశ లేదు; తన కోరికలన్నీ తనకు తగినంతగానే వున్నాయి! ఈ కూర్చోవడమయినా సజావుగా సాగి అనుకున్నట్లు రేపు ఉదయం ఆరుగంటలకల్లా బెజవాడ చేరుకుంటే అంతే చాలు! బెజవాడ చేరుకున్నాక యింకేం దిగులు, విచారం వుండదు. కాని యీ బండిలో వున్నంతసేపు కష్టమే. టిక్కెట్ల తనిఖీకి ఎవరన్నా వొస్తే తనకు ప్రమాదమే! వాళ్లలో నానారకాలవాళ్ళు! ఒక్కొక్కళ్లయితే చూచీచూడనట్లు వొదిలేస్తారు. కాని కొందరు మాత్రం స్టేషన్లో దింపి, తన్ని, చేతిలో వున్న రాగిదమ్మిడీలు వసూలుచేసేంతవరకు విశ్రాంతి తీసుకోరు. వాళ్ళకు అంత పట్టుదల ఎందుకో! తనేం మహారాజులాగ పైన పడుకుని ప్రయాణం చెయ్యటం లేదుకద! అందరి కాళ్లకి అడుగున అందరి దయాదాక్షిణ్యాలమీద ఆధారపడి కూర్చున్నాడు! అయినా కొందరు అయ్యలకు తనంటే యింతకోపం ఎందుకో సుబ్బన్న తాతకు అర్థంకాదు. వారి సొమ్ము తనేం కట్టుకుపోతున్నాడు. ఇస్తే కాలణా జోలెలో వేసుకుంటాడు, లేకపోతే నోరు మూసుకూర్చుంటాడు. పోనీ టిక్కెట్టు కొనుక్కుందామా అంటే అందుకు తాహతు ఎక్కడుంది? ఆపాటి శక్తే వుంటే తనకు యిన్ని అవస్థలెందుకు? అగచాట్లు ఎందుకు?

రాముడు బాగానే కునుకుతీసి నిద్రపోతున్నాడు. తాతకు నిద్రఅనే మాటే స్ఫురణకు రావడం లేదు. గుండెల్లో చెప్పరాని భారం. అడపదడప దగ్గు. ఈ దగ్గే అతని ప్రాణం తీస్తోంది. మనమడి ముఖంలోకి తదేకంగా చూస్తూ ఒక్కొక్క అశ్రుకణమే రాలుస్తున్నాడు, పాపం. ఎప్పుడూ ఒక్కటే ఆలోచన — ఒకటే ఆశ — ఒక్కటే కోరిక! తను ముసలివాడైపోతున్నాడు: బతికినన్నాళ్లు బతకబోడు. తను కాస్తా కనుమూశాక యీ పసివెధవ రాముడి సంగతేమిటి? వీడికింక దిక్కెవరున్నారు? వాడికేదయిన మార్గం చూపించిపోతే తనకు యింత బాధ వుండదు!

చేతుల్లో ముడతలుపడ్డ శరీరాన్ని తడుముకుంటున్నాడు తాత! ఇన్నాళ్లూ తనకాలు చురుగ్గా సాగిపోతూ వుండేది. కాని యిప్పుడు—బొత్తిగా వారంరోజులనుంచి—అడుగుతీసి అడుగు వేయడమే ప్రళయమై పోతూంది. కళ్లు మసకలు మసకలుగా కనిపిస్తాయి. ఇట్లా యింకా ఎన్నాళ్లు దొర్లుతాయో తెలియదుగద. ఈ కాళ్లుచేతులు పడిపోయి కంటిచూపుగూడా మాయమైపోయి—తను యేం చేసేట్లు? మనమడి గతి యేమయ్యేట్లు?—ఈరోజు తనస్థితి మరీ అధ్వాన్నంగా వుంది. ఆరోగ్యం పూర్తిగా నాశనమైపోయింది. ఇంక తన వ్యవహారం రోజుల్లోనే పడిపోయినట్లుంది. తనచావును గురించి అంత బాధలేదు. కాని రాముడు, యింకా పన్నెండేళ్లయినా నిండనివాడు—యీ రాముడు, యేం అయ్యేట్టు? ప్రతిరోజూ యిదే ప్రశ్న. ఇదే వేదన! కాని జవాబు దొరకదు. నీరసం ఎక్కువవుతుంది. నరాలు వొంగిపోతాయి. హృదయం బాధగా మూలుగుతుంది. ఈ దేశంలో తనకు యేం మిగిలివుంది? ఎవరు మిగిలివున్నారు? అంతా తనే! తనకు మనమడు, మనమడికి తను!

అనాథ బిడ్డడైన రాముడికి యేదో జీవనమార్గం చూపించాలి! కాని యేం చూపించాలి? సుబ్బన్న తాత కళ్లు రెండూ నిర్విరామంగా నీళ్లు కారుస్తున్నాయి. మనమడివంక దిగాలుగా చూస్తూ చేతుల్తో తల బాదుకుంటున్నాడు.

కుర్రవాడు కదుల్తున్నాడు. కొద్దికొద్దిగా కళ్లు తెరుస్తున్నాడు. ఈసుంద్రటి ముఖం, విశాలమైన కళ్లు లేతబుగ్గలు, నిడివైన ముక్కుతో వాడు ఎంతఅందంగా కనిపిస్తున్నాడు. వీడికి పూర్తిగా తల్లిపోలికే వచ్చింది! సందేహం లేదు—వీడు తప్పకుండా అదృష్టవంతుడే అవుతాడు. హాయిగా జీవితం గడుపుతాడు. కులాసాగా బతుకుతాడు. కాని అందుకు తన ప్రయత్నం వుండాలి కద! ఏం చేయాలి, ఎట్లా చేయాలి? మొదటినుంచీ అదృష్టం అంటే యేమిటో సుఖం అంటే ఏమిటో తెలియని యీ కుర్రవెధవ హాయిగా బతుకుతాడా? ఏమో, ఎవరికి తెలుసు!

'రాముడూ, నిద్రపట్టిందా నాయనా?'

'ఊఁ—'

'నిద్రపో తండ్రీ, నిద్రపో తెల్లారాక లేపుతాను—'

'ఎక్కడికి పోతున్నాం తాతా?'

'బెజవాడ!'

'బెజవాడా? యింకా ఎంతదూరం తాతా?'

'ఓ—బోలెడు దూరం!'

'తాతా, ఎందుకుపోతున్నాం ఆవూరు? మన వూరికంటే పెద్దదా తాతా, బాగుంటుందా?'—తాతకి ఒక్కసారి నవ్వువచ్చింది. మనమడిముఖంలోకి లోతుగా చూచి ముద్దు పెట్టుకున్నాడు.

'చెప్పు తాతా!'

'అవును నాయనా! నిద్రపో, హాయిగా.'

తాత తర్వాత మనసులో నవ్వుకున్నాడు. కాని నవ్వుకోవడం చేతకాక, ఒకనిమిషం అయ్యాక ఆగిపోయాడు. కుర్రవాడికి తనేం సమాధానం చెప్పగలిగాడు? ఇంతకూ తను బెజవాడ ఎందుకు వెళ్తున్నట్లు? తనకే అర్థంకాదు స్పష్టంగా! తనకు ఒకవూరేమిటి, వాడేమిటి?—ఎక్కడమాత్రం ఏముంది? ఎక్కడైనా పూటకు ఇన్ని మెతుకులు దొరికితే అక్కడే తన నివాసం! అక్కడే తనయిల్లు. ఒకవూరేమిటి, నగరమేమిటి ఇట్లా ఎన్నోవూళ్లు, పట్టణాలు, మహానగరాలు తిరిగాడు, యింకా జీవితయాత్ర సాగిస్తూనే వుంటాడు, చివరివరకు.

మళ్లీ సుబ్బన్న తాతకు మనమడిని గురించే ఆలోచన పోయింది.

వాడు పసివాడు. ఇంకా వాడికి యేది సవ్యమో యేది అపసవ్యమో తెలీదు. ఏది మంచో చెడ్డో తెలీదు. కాని వాడు యిప్పుడిప్పుడే యేదో ఆలోచిస్తున్నాడు. కొద్ది కొద్దిగా అన్నిసంగతులు నేర్చుకుంటున్నాడు. తనతో గుడ్డిగా వాదనలకు కూడా దిగుతున్నాడు. వాడికి తనకున్నంత భయం లేదు, ముందును గురించి. ఎట్లా వుంటుంది? తన వయస్సెంత, వాడివయస్సెంత? తన అనుభవంముందు వాడెంత? తనజ్ఞానం వాడికి అప్పుడే ఎలా కలుగుతుంది? అందుకనే అట్లామాట్లాడుతాడు, తను చెబితే నేర్చుకుంటాడు. వాడికి ముందును గురించి యేదో మొండిధైర్యం వుంది. వాడికి తనకంటే ఎక్కువ ధైర్యం, ఎక్కువ చొరవ!

'నేను లేకపోతే యెట్లా బతుకుతావురా?' అంటే నిర్లక్ష్యంగా తల ఎగరవేస్తాడు. తెలిసీ తెలియని యీడు. ఎరిగీఎరగని వివేకం. అందుకనే యిట్లా ప్రవర్తిస్తాడు. వాడికి యిలాంటి మాటలు తన నోటివిూదుగా వినడం బాగా అలవాటయిపోయింది. బాగా విసుగెత్తిపోయాడుకూడాను! తన వేపు వంకర చూపొకటి పారేసి నిర్లక్ష్యంగా నిర్లిప్తంగా 'ఆమాట నేను ఎప్పుడో చెప్పేశానుగా!' అంటాడు. మొదట మొదట వాడు తనమాటలకు భయపడి యేడుస్తూ వుండేవాడు. కాని క్రమంగా నిర్లక్ష్యం యేర్పడింది. వాడి నిర్లక్ష్యానికి తనకు అప్పుడప్పుడూ కోపంవస్తూ వుంటుంది, పెద్దగా అరిచేవాడు: 'నువ్వు సోమరి వెధవ్వి! నామీద గౌరవం లేదు. ఈ ముసలి వెధవ ఎప్పుడు చస్తాడా, ఎప్పుడు ఈ పీనుగను ఈడ్చి అవతల పారవేద్దామా అనిచూస్తున్నావు! నీకు జీవితం అంటే ఎంతనికృష్టమైనదో తెలీదు. హాయిగా వేడి వేడి బువ్వ తిన్నట్టు వుంటుందనుకుంటున్నావు! నీచేత యేమవుతుంది. వేలెడు లేని గుంటడివి. నీకు ఎవరుమాత్రం యెందుకని సహాయంచేస్తారు? నీకు ఎవ్వడూ ఎర్రని యేగానయినా ధర్మంచెయ్యడు. దరిద్రంలోపుట్టి దరిద్రంలో పెరిగిన ముసలివెధవను నాకే ముష్టిఎత్తుకోవడం ఎంతో కష్టంగా సిగ్గుగా వుంది. ఇంక పడుచు వెధవవు నీవల్ల యేమవుతుంది? ఎవడూ నీ ముఖాన ఉమ్మయినా వెయ్యడు. బండబూతులు తిట్టి బడితపూజ చేస్తారు! వాళ్ల దృష్టిలో బిచ్చగాడు మనుష్యమాత్రుడనుకుంటున్నావా?—గడ్డిపోచకంటే కనాకష్టం!—'

ఈవిధంగా తను వాడికి ఎంతగా విడమర్చి చెబుతూన్నా అర్థంచేసుకోకుండా వున్నాడు. సుబ్బన్న తాత హృదయం విచారంతో బాధలో కుమిలిపోతూంది. కళ్లు ముడతలు పడుతున్నాయి.

మహాప్రవాహంలా దొర్లిపోయే తన మాటల మధ్య, వాడు—బొత్తుగా అనుభవంలేని పదకొండేళ్ల

గుంటవెధవ — యేమీ లెక్కలేకుండా యిలా అంటాడు: 'ఊరుకో తాతా! నన్ను గురించి యేమీ దిగులుపడకు! నాకేం రాజాలావుంటాను. ఏ కొట్లోనో గుమాస్తాగా చేరుతాను. సరుకులు అందించేపని చేస్తాను. నే నేదో బతుకుతాగా!' ఏమి నిరత్యం? 'వాళ్లు నీ ప్రాణాలు తోడేస్తారురా! నిన్ను సుఖంగా వుండనివ్వరురా!' అంటాడు తను. 'వాళ్లేం చెయ్యరు. ఒకవేళ వాళ్లు యేదేనా చెయ్యిచేసుకున్నా ఆ కొలువుమాని మరోచోట చేరతాను. ఏదేమయినా ఒకడికింద తొత్తుగా పడివుండాల్సిన అవసరం నాకేం లేదు!—లేకపోతే యేదన్నా ధర్మసత్రంలో చేరుతాను.'

వాడి యీ ధోరణే తనకు అర్థంకాదు. వాడికింత మనోధైర్యం ఎట్లావచ్చింది? ఎక్కడనుంచి వచ్చింది? పైగా వాడికి తను కష్టపడటం నిరంతరం తాపత్రయపడటం బొత్తిగా యిష్టంలేదు. "ఎందుకు తాతా, యిట్లా ఊరు ఊరూ తిరగడం? ఎందుకిట్లా డబ్బులుపోగు చెయ్యడం?' అంటాడు. వాడంటే తనకు ఎంత ప్రేమయినా యీ మాటలతో కోపంవస్తుంది. 'ఓరి కుర్రకుంక, నోరుముయ్యి. నే నీ యమయాతనంతా ఎవరికోసరం పడుతున్నా ననుకుంటున్నావు? నా తాపత్రయమంతా నిన్ను యీ దరిద్రంనుంచి తప్పించడానికే! ఇకనన్నా నోరుమూసుకుని, సంగతులు తెలుసుకుని—మెదులు!' అంటాడు తను. కాని వాడు ఇంకా అర్థంచేసుకోలేకపోతున్నాడు. అందువల్ల తనబాధ మరింత ఎక్కువ అవుతోంది. కాని వాడు అర్థంచేసుకోగలిగినా చేసుకోలేకపోయినా తన కర్తవ్యం ఒకటే కద!

చుట్టూ అంతా నిశ్శబ్దం. రైలెక్కిన మహరాజులు దుప్పట్లు ముసుగులుతన్ని నిద్రపోతున్నారు. సుబ్బన్న తాతమాత్రం యింకా అక్కడే ఆ మూలనే ఒదిగి కూర్చున్నాడు. పడుకుందామంటే చలి! పైగా ఒడిలో పడుకున్న మనమడు కదుల్తాడు. తన నిద్రకేమొచ్చె! వాడికి కంటినిండా నిద్రపట్టితే అంతే చాలు! అంతా వాడికోసమేగాని తనకోసం కాదుగా!

సుబ్బన్నతాత కూర్చునే కునికిపాట్లు పడుతున్నాడు. మధ్య మధ్య శరీరం తడుముకుంటున్నాడు. మనమడిని నిమురుతున్నాడు. గజగజ లాడించే చలిలో దగ్గరగా తీసుకుంటున్నాడు.

* * *

తెల్లవారింది. రైలు ఆగింది. జనం బిలబిలా నడుస్తున్నారు. లోనికి ఎక్కేవాళ్లు, లోనించి దిగేవాళ్లు—చాలా రద్దీగావుంది రైలుబండి గుమ్మాలదగ్గర. తెల్లవారడం పూర్తయింది కాని యింకా ఎండపొడలు పడటంలేదు. ప్లాట్‌ఫారమ్‌మీద అందరూ హడావడిగా నడుస్తున్నారు, పరుగెత్తుతున్నట్లుగా నడుస్తున్నారు.

సుబ్బన్న తాత రాముడిని లేపి కిందికి దింపాడు. 'చూడరా చూడు- కళ్లువిప్పి చూడు. చుట్టూ ఎంత గొప్పగా వుందో!' అన్నాడు.

రాముడు నిద్రకళ్లు నులుముకుంటూ చుట్టూరా ఒకసారి కలయచూచాడు. ఈ జనాన్నందరినీ చూచి మనమడు భయపడిపోతా డనుకున్న తాతకు నిరాశే మిగిలింది. రాముడు చాలాసంతోషంగా హుషారుగా తయారయాడు. నవ్వుతూ చప్పట్లుచరిచాడు.

'ఉష్- గొడవచెయ్యకు. ఎవరన్నా చూస్తే పట్టుకుంటారు! పోలీసులకు పట్టిస్తారు!'

రాముడికి పోలీసులంటే సహజంగా భయంలేదు. తాత వాళ్లకు వూరికే వంగి వంగి దణ్ణాలు ఎందుకుపెడతాడో వాడికి అర్థంకాదు. అందుకనే వాళ్లు తాతని దబాయించి లాఠీలతోమోది డబ్బులు గుంజుకుపోతారు! వాళ్లను యేమీ పలకరించకుండా వున్నా సరిపోయె! అందుకనే తాతమీద కోపం రాముడికి.

'నే నేం గొడవ చెయ్యన్లే!'

'అదుగో చూడు అక్కడ నీళ్లకుళాయి. వెళ్లి ముఖం కడుక్కుందాంరా.'

ముఖం కడుక్కున్నాక తాత రాముడిని చేయిపుచ్చుకుని హోటలు గుమ్మం దగ్గరికి తీసుకెళ్లాడు.

'బాబూ! కుర్రాడికి నాలుగురోజులనించీ భోజనంలేదు. ఏదయినా ధర్మప్రభువులు దయచేయించండి బాబూ! పసివాడు బాబూ!' అని కాస్సేపు అరిచాడు. ఎవ్వరూ వాళ్లముఖమయినా చూడలేదు.

'రాముడూ! ఆకలిగావుందా?'

'ఊఁ!'

'ఉండు నాయనా! ధర్మప్రభువులకు దయకలగడంలేదు.' అంటూ ఒక అణా మిఠాయి కొనిపెట్టేడు, పక్కకొట్లోంచి. తాతదగ్గర డబ్బులుంటాయి, రాముడికి తెలుసు. కాని ఎంతో అవసరం వస్తే తప్ప కర్చుచెయ్యడు.

'నువ్వూ తిను తాతా మిఠాయి.'

'నాకు వొద్దులే, నాన్నా. నువ్వు కడుపు నిండా తిను.'

ఇద్దరూ మళ్లీ మంచినీళ్లు తాగారు.

ఇంక ఊళ్లోకి వెళ్లారు. పెద్దబజారు, ఆ బిలబిలా సాగిపోతున్న జట్కాలు, రిక్షాలు, మనుషులు-! ఎంత దూరం పోయినా తరగని రోడ్డు. తాత ఆగి, 'యిక్కడే ఎండ బాగా ఎక్కేదాకా కూచుందాం, యిద్దరం ఒకచోటే కూచుందామా? వేరు వేరుగా కూర్చుందామా?' అన్నాడు.

మనముడు జవాబు చెప్పేలోపునే 'కలిసి కూచుంటేనే మంచిది. నీకు సరిగ్గా యాచించడంకూడా చేతకాదు. ఎవడూ రాగి కానీ అయినా రాల్చడు!' అన్నాడు.

రాముడు మత్తుగా తల ఊపుతూ 'తాతా, నీకు దొరికిందంతా నువ్వే తినెయ్యవుగా! ఎట్లా అయినా ఒకటే!' అన్నాడు.

'ఓరి వెర్రి వెధవా! మన దగ్గరేం నిలవలుపడి వుంటాయనుకుంటున్నావా యేమిటి? డబ్బంటే నీకు గడ్డిపోచంతయినా విలువలేదేంరా? పదిరాళ్లు చేరితే, ఒక వేళ నేను కన్నుమూసినా ఫరవా వుండదు!' అని బుజ్జగించే ధోరణిలో అని తాత రాముడి తల మృదువుగా నిమిరాడు. అలా నిమురుతూ 'యింతవరకు నీ కోసం ఎంత నిలవచేశానో తెలుసా?' అన్నాడు.

'ఎంతేం?'

'పాతిక!'

రాముడిలో యీ అంకె యేమీ మార్పు తీసుకురాలేదు. తాత గట్టిగా ఊపిరి సలిపి 'నువు వెర్రాడివి. నీకేం తెలీదు. సరేలే. ఇద్దరం విడివిడిగా వెడదాం. అంతేనా?' అన్నాడు.

'అంతే!'

'సరే. నేను యిక్కడే కూర్చుంటాను. నువ్వు యీ రోడ్డు చివరకు వెళ్లి కూర్చో. ఎండ నడినెత్తిమీదికి వచ్చాక లేచి నా దగ్గరకు వచ్చెయి.' అంటూనే సుబ్బన్న తాత రాముడిని ముందుకునెట్టి తను అక్కడే రోడ్డుకు పక్కగా కూలబడ్డాడు. రాముడు పదడుగులు ముందుకు వేసేటప్పటికి వెనకనించి 'దయామయులార! ధర్మప్రభువులార!' అన్న అరుపులు వినిపించాయి. ఎవరో చెడిపోయిన వీణను పలికిస్తున్నట్లుగా వున్నది గొంతు. తాత గొంతు యీ మాటలు పలుకుతున్నప్పుడల్లా రాముడికి గుండెల్లో దేవినట్లు వుంటుంది. ఎవరూ యెర్రని యేగానయినా దానం చేయనప్పుడు తాత యేడుపు ముఖం మరీ ఎబ్బెట్టుగా వుంటుంది.

రోడ్డు రొదలో కలిసిపోయి తాత అరుపులు ఆక్రందనలు వినరావడంలేదు. రాముడు రోడ్డు చివరకు చేరుకున్నాడు. బుజంమీది గుడ్డ నేలమీద పరిచాడు. దాని వెనగ్గా కూర్చుని చేతులు ముందుకు చాచాడు. ఆకాశం వేపు ఒకమారు చూచాడు.

గుడ్డమీద డబ్బులేమీ పడటంలేదు. రాముడి నోటిమీదుగా మాటలుకూడా యేమీ రావడంలేదు.

ఒక గంట గడిచింది. తను మరీ రోడ్డుకు చివర కూర్చున్నాడు. దుకాణాలన్నీ దాటి దూరంగా కూర్చున్నాడు. జనం ఎవరూ మెసలకుండాఉండేచోటు చూచుకుని కూర్చున్నాడు, రాముడు. ఎక్కడో దగ్గరలోనే పసిపిల్ల యేడుపు స్వరం వినిపించింది. ఎవరో చిన్న అమ్మాయి — ఏడెనిమిదేళ్లు వుంటాయేమో —. యేడుస్తూ రోడ్డుమీదనుంచి తన వైపుగానే వస్తూంది రాముడు తీక్ష్ణంగా చూచాడు ఆ అమ్మాయివంక.

అమ్మాయి చాల అందంగావుంది. సుకుమారంగా వుంది. మంచిగౌను వేసుకుంది. మెడలో సన్నటి గొలుసు వేసుకుంది. రోడ్డుమీదే యేడుస్తూ వస్తోంది. ఏడవడంవల్ల అతి సుకుమారమయిన ఆ అమ్మాయి ముఖం కందగడ్డలా ఎర్రగా కందినట్లనిపించింది— రాముడికి. ఆ అమ్మాయి గౌనుతోటే, మధ్య మధ్య, కళ్లనీళ్ళు తుడుచుకుంటూంది. ఒంట్లో శక్తిలేనట్లు నీరసంగా కాళ్లు యీడ్చుకుంటూ నడుస్తూంది. ఎక్కడికో, ఎందుకో?

ఆ అమ్మాయి తనకు దగ్గరగా రాగానే రాముడు "ఎందుకమ్మాయి, యేడుస్తున్నావు?" అనడిగాడు సాదరంగా. ఆ పిల్ల యేడుపు ఆపేసి అబ్బాయివంక సూటిగా చూచింది. ఆ పిల్ల పెదవులు మళ్ళీ వణికాయి; ముఖం ముడుచుకుపోయింది. మళ్ళీ మెల్లిగా, నెమ్మదిగా అడుగులు ముందుకు వేయసాగింది. ఈ అమ్మాయి యేడుపుతో తనకేదో సంబంధం వున్నట్లనిపించింది రాముడికి. ఆ పిల్లవెంట నడుస్తూ అనునయంగా అన్నాడు: 'ఏడవకమ్మా! ఛీ! పెద్దదానివి కదూ, యిలా యేడవచ్చా? తప్పుకదూ?'

ఎదురుగా నిలుచుని 'యెందుకు యేడుస్తున్నావో చెప్పవూ?' అనడిగాడు.

'ఆ! నువ్వయితేనా?'—' అంటూ ఆ పిల్ల నేల మీదపడి దొర్లింది.

'అయ్యొయ్యొ. ఛీ! లే! కిందపడి దొర్లకమ్మా—మట్టి అంటుకుంటుంది. లే—లే—' అని రాముడు ఆ పిల్లను లేవదీశాడు.

ఆ అమ్మాయి ఎంతకూ యేడుపు మానకపోవ ఎంతో రాముడికికూడా యేడుపు వచ్చినంతపనయింది. ఎట్లాగో సంబాళించుకుని, 'ఎందుకమ్మాయీ యేడుస్తున్నావు? ఎవరయినా కొట్టారా?' అన్నాడు.

'ఊహు'

'ఏమన్నా పోయిందా?'

'ఊఁ'

'ఏం పోయింది?'

'జేబు రుమాలు!'

'ఎక్కడ పోయింది?'

'తెలీదు. ఈ రోడ్డుమీదే పోయింది.'

'పోతే పోయిందిలే. ఏడవకు!'

'నాన్న కొడతాడు. అమ్మ కొడుతుంది. కొత్త రుమాలు. నీలం రుమాలు. ఎక్కడో జారిపోయింది' అని ఆ అమ్మాయి మళ్ళీ యేడుపు మొదలెట్టింది. క్రమ క్రమంగా యీ యేడుపు పెద్దదవుతోంది. స్థాయి, గతులు మారుతున్నాయి. రాముడికి యేమీ పాలుపోలేదు. తను యేం చేయగలడో తోచలేదు.

'యేడవకమ్మా! దొరుకుతుందిలే—' అన్నాడు. ఆ అమ్మాయిమాత్రం అతని ఓదార్పు గమనించే స్థితిలో లేదు.

రాముడు మనసులో యీ అమ్మాయి కష్టాన్ని తలుచుకున్నాడు. కొత్త రుమాలు పారేసిన అమ్మాయిని ఏ తలిదండ్రులూ తేలికగా వొదలరనిపించింది వాడికి! అబ్బా! ఈ చిన్న అమ్మాయిని—అందమైన అమ్మాయిని కొడతారా? కొడితే యింకా యేడవదూ? పాపం— అనుకున్నాడు.

తనేమీ సహాయం చెయ్యలేనందుకు రాముడికి తనమీదే తనకు కోపం వచ్చింది. నాలుగు అడుగులు అటు యిటు వేశాడు. ఆ పిల్లకు ఎదురుగా నిలుచుని—యేం మాట్లాడాలో తెలియక చివరకు 'రోడ్డుమీద యిట్లా యేడవకూడదమ్మా తిన్నగా యింటికి వెళ్ళు. అమ్మతో చెప్పు. ఇంకెప్పుడూ యిలా అజాగ్రత్తగా ఉండననీ రుమాళ్ళు పారేయననీ. ఒట్టు వేసుకో' అన్నాడు.

ఆ అమ్మాయి యేడుపుమానేసి తాపీగా కూర్చుంది. రాముడు సంతోషించాడు. 'ఆ! అదీ! యిప్పుడింక యింటికివెళ్లు. నీతోకూడా మీయింటిదాకా వచ్చేదా? మీ వాళ్ళతో నిన్ను కొట్టవద్దని చెప్పమంటావా?'

గౌనుకు అంటిన దుమ్ముదులుపుకుంటూ ఆ అమ్మాయి తల అడ్డంగా వూపింది.

'అయితే వస్తాను—' అంటూ బయలుదేరాడు రాముడు.

అమ్మాయి కళ్ళుతుడుచుకుని నాలుగు వేపులా పరికించి చూచింది. ఎదురుగా రాముడు నుంచుని వున్నాడు.

'నువ్వురావద్దు. అమ్మకు బిచ్చగాళ్ళంటే తగని కోపం' అంటూ ఆ అమ్మాయి ఒక్కత్తే ముందుకు నడిచి వెళ్ళిపోయింది.

రాముడు నిలువెల్లాకుంగిపోయాడు. శిల గా వుండాగా నిలుచున్నవాడల్లా క్రమంగా నడుం వంచేసి యథాప్రకారం దీనంగా తయారయాడు.

బాగాయెండ ఎక్కినట్లనిపించింది. తాత దగ్గరకు వెళ్ళాడు. ఇద్దరూ కలిసి తాత సంపాదించిన కొద్ది అన్నం తిన్నారు. ఈ అన్నం సంపాదించడానికి తాత ఎన్ని గుమ్మాలో ఎక్కిదిగాల్సివచ్చింది. రాముడికి, యీపనికాకుండా, తాత తన దగ్గరున్న డబ్బుల్తో తనకు మంచి భోజనం ఎందుకు కొని పెట్టడో అర్థంకాదు. ఆమాట పైకి అంటే తాత చీవాట్లు మొదలెడతాడని భయం!

ఆ సాయంత్రమంతా కూడా యేపనిచేస్తున్నా రాముడి ఆలోచనలన్నీ ఉదయం కనిపించిన అమ్మాయిని గురించే వుండిపోయాయి. ఏమయిందా అమ్మాయి? ఇంటికి క్షేమంగా చేరుకుందా?—వాళ్లు భాగ్యవంతులేనా? భాగ్యవంతుల పిల్ల అయినట్లయితే యివాళ దెబ్బలు తప్పవు! వాళ్లెప్పుడూ మంచివాళ్ళు కారు. బీదవాళ్ళు అంత తొందరగా చిన్న పిల్లలమీద చెయ్యిచేసుకోరు—ఏమంటే పెద్దవాళ్లకు వీళ్ళకాయ కష్టంమీద బోలెడంత ఆశవుంటుంది—ఒకటొకటిగా యీ ఆలోచనలన్నీ అతని మెదడులో పనిచేశాయి.

క్రమంగా హృదయభారం ఎక్కువవుతోంది, విసుగనిపిస్తోంది కూడా.

సూర్యాస్తమయం అవుతూవుండగా రాముడు తను కూర్చున్న చోటనుంచి లేచి మళ్లీ తాత దగ్గరకు బయలుదేరాడు. అక్కడ తాత—వొంగి నుంచుని భుజాన బరువైన మూటమోస్తూ ముఖానికి చెయ్యి అడ్డం పెట్టుకుని వొచ్చేపోయేవాళ్లను యాచిస్తూ చెయ్యి చాపుతున్నాడు. తాత వెనకగా టోపీ ముంగుకు లాక్కొని పోలీసువాడొకడు వున్నాడు. అతని చేతిలో లాఠీ కర్రకూడా వుంది! దగ్గరకువచ్చి నిల్చున్న మనమడిని చూచి తాత "ఒరే! నీ జోలి ఖాళీగానే వుందే! నాది చూడు-నిండిపోయింది. ఇక్కడివాళ్లు ఎట్లాగయినా ధర్మప్రభువులు" అన్నాడు.

* * *

ఆరోజు తాను సంపాదించిందంతా తాపీగా లెక్కపెట్టి మూట కట్టుకున్నాడు తాత. రాముడు నిర్లక్ష్యంగా రోడ్డు ప్రక్కనే పడుకుని ఆకాశం వైపు చూస్తున్నాడు. తాత మూటకట్టడం అయిపోయాక మళ్లీ యిద్దరూ బజార్లలోకి బయలుదేరారు. తాత కర్ర పొడుచుకుంటూ మాదాకవళం యెత్తాడు. ఇద్దరూ కడుపునిండా భోంచేసి కుళాయి నీళ్ళు తాగారు.

తర్వాత ఊళ్ళో సత్రం అరుగులమీద పడక వేశారు. నాపరాతి బండలు చలిగాలికి మరింత చల్లగా వున్నాయి. తాత తన పాతపేలికలన్నీ కింద పరిచాడు. రాముడిని పడుకోబెట్టాడు. పైన గొంగళి కప్పాడు. వెచ్చగా నిద్రపొమ్మన్నాడు. కాని యింకా నిద్ర రావడం లేదు. తాత మరోసారి తన మూటలన్నీ భద్రంగా వున్నాయో లేదో చూచుకున్నాడు. ఒక మూట విప్పాడు, మళ్ళీ కట్టాడు. ఇలా తన పనిలో తను నిమిషం తీరుబాటు లేకుండా సదమదమవుతున్నాడు. దూరాన మరో మహాప్రపంచాన్ని పెద్ద పెద్ద నగరాలను మంచి మంచి మనుష్యులను-అడగక్కర్లేకుండానే దానధర్మాలు చేసే పెద్దలను—ఊహించుకుంటూ తాత మనసులోనే ఎంతో సంబరపడుతున్నాడు.

తాత యేదో వస్తువుతీసి మనమడికి చూపుతూ "ఒరే! రాముడూ యిది చూడరా! అంతా వెండి! కనీసం రూపై అయినా పలుకుతుంది" అన్నాడు.

అతడి ముఖంలో ఎంతో సంతోషం తాండవిస్తోంది.

"యేమిటది?"

"వెండి గిన్నె!"

'ఎక్కడిదీ?'

"మరేం భయపడకులే! ఒక కిటికీలో ఎదురుగుండా కనిపించింది. కిక్కురు మనకుండా తీసుకుని కోటు కింద దాచేశాను. ఎవరూ చూడలేదులే. ఇంకో ఊరు వెళ్లాక తాపీగా అమ్మేద్దాం!—యిదిగో యీ గిన్నె సరే! ఈ రుమాలు చూడు. ఎంత పెద్దదో, నీలం రంగులో ఎంత బాగుందో చూడు!"

కంపిస్తున్న చేతులతో చేతిరుమాలు బయటకు తీసి చూపించాడు తాత. రాముడు చూచాడు. నీలం రంగు రుమాలు! ఎంతో అందంగా వుంది. కొత్తది—సందేహం లేదు! అదే!

రాముడి మనఃఫలకంలో అకస్మాత్తుగా యేడుస్తూన్న యేడేళ్ళ చిన్న అమ్మాయి మెరిసింది. తాతముఖంవంక వికారంగా చూచాడు. అసహ్యం వేసింది.

ఇంతసేపు తాత యేమిటేమిటో చెబుతూనే వున్నాడు. దగ్గుతెర అడ్డం వచ్చి మాట సాఫీగా రాక అవస్థగావున్నా అలాగే చెప్పుకుపోతున్నాడు. చేతులు వూపుతూ యెందుకోగాని నవ్వుకుంటున్నాడు. ముఖం మీది చెమటబిందువులను చేత్తో తుడుచుకొంటున్నాడు.

రాముడికి తాత ముఖం స్పష్టంగా కనబడటం లేదు. బజారుదీపం కాంతి తగ్గింది. ఇటు తాత ముఖాన్ని, అటు యేడుస్తూన్న యేడేళ్ళ అమ్మాయి చిన్నారి ముఖారవిందాన్ని పక్కపక్కనే ఊహించుకుంటూ చాలాసేపు ఆలోచనలలో మునిగిపోయాడు రాముడు. అంత చక్కటి పిల్లను యీ ముద్దు-మొరటు మనిషి-నిమిషంలో ఎట్లా ఏడిపించేశాడు? ఎంత ఇదిగా బాధపెట్టాడు? ఇద్దరికీ పోలికెక్కడ? ఎంత భేదం అంతస్తులో!

తాత గొణుక్కుంటున్నట్లుగా అనుకుంటున్నాడు: 'యింకో వందరూపాయలు సంపాయించానంటే యింక నిర్విచారంగా చచ్చిపోవచ్చు.'

ఈ మాట రాముడిలో చెప్పరాని ఆవేదన కలిగించింది. ఒళ్లు మండిపోయింది. 'ఇక నోరు మూసుకుందూ? ఎందు కట్లా గోణుక్కుంటావు! ఎట్లాగయినా చస్తావులే. ఛావక యిక్కడే ఉట్టె కట్టుకు ఊరేగవు. చావక యేం అవుతావు. ముసలితొత్తువు-దొంగవు...అన్నెం పున్నెం ఎరగని చిన్న అమ్మాయి సొత్తు దొంగిలిస్తావుగా! ఇంత వయసువచ్చి నువ్వు చేయగలిగిందిదేగా! నువ్వెట్లాగూ నరకానికే పోతావులే!' అంటూ ఉద్రేకంకొద్దీ పిడికిలి బిగించి తాత ముఖం వేపు ఊపాడు చేయి.

ఉన్నట్లుండి నిశ్శబ్దం ఆవరించుకుంది. కారు మబ్బులు చంద్రుడిని దాస్తున్నాయి.

సుబ్బన్న తాత నిశ్చలంగా కూర్చున్నాడు. రాముడు ఆత్మపరిశీలన చేసుకుంటున్నాడు.

'తాతా—' అంటూ యేడుపు మొదలెట్టాడు రాముడు.

'ఏమిరా! భయంభయంగా వున్నది కదూ? యేమిటి అంటున్నావు?' అన్నాడు తాత, నిశ్చలంగానే. రాముడికి యీగొంతు ఎంతో కొత్తదిగా తోచసాగింది.

ఉరుములు-మెరుపులు.
దారుణంగా వర్షం కురుస్తోంది.
చలికి ముడుచుకుపోయి పడుకున్నారు.

'రేపు ఊళ్ళోకి వెడదామంటావా? నేను రాను. నన్ను వదిలెయ్యి. నేను ముసలితొత్తును—దొంగను—నేనెందుకు. ఈ వానలో తుపాను గాలుల్లో వకవకలాడిపోతూ దిక్కుమాలిన చావు చస్తాను. నేను రాను. నువ్వు ఒక్కడివే వెళ్లు. వెళ్లు—' తాత నెమ్మదిగా అరుపుల్లోకి దిగాడు.

'తాతా, నన్ను క్షమించు—' అంటూ రాముడు తాత వొడిలోకి ఒరిగిపోయాడు. తాతలో కలిసిపోయాడు.

'ఊహు—లాభం లేదు. నేను రాను. పది సంవత్సరాలు నీకోసం నానా బాధలు పడ్డాను. నీకోసమే యింకా యీ భారంమోస్తూ భూమిమీద ఉన్నాను. నన్ను తిట్టుతున్నావుగా! నేను చచ్చిపోతానులే! నన్ను దొంగనంటావుగా! నేను దొంగనే! అయితే ఈ దొంగతనం ఎవరికోసం చేయవలసి వచ్చింది? తెలుసా? నీ సుఖంకోసం, నీ జీవితం సుఖమయం అవడంకోసం! సరే! కానీ—దొంగతనం చేశాను. నేను నరకానికే వెడతాను! హారి భగవంతుడా! ఈ కుర్రాడిద్వారా నన్ను శిక్షిస్తున్నావా? నన్ను వెంటనే నీలో కలిపేసుకోరాదూ!'

రాముడు భయపడిపోయి, తప్పుచేశానన్న భావంతో కుమిలిపోతూ, తాత పెడుతున్న చివాట్లన్నీ భరిస్తున్నాడు. కళ్లు మూసుకోవడానికూడా ధైర్యం లేకపోతోంది. వాన క్రమంగా పెద్దదవుతోంది. రాముడికి తాతను యిక్కడే వదిలేసి తను ఎక్కడికైనా పారిపోదామని ఒక్కక్షణంపాటు అనిపించింది. కాని తనకు తెలియకుండానే తాతకు మరింత దగ్గరగా జరిగాడు. అకస్మాత్తుగా ఆయన మోకాలు తనకు తగలడంతో యేం ఉపద్రవం జరగనున్నదోనని భయపడ్డాడు.

ఉరుములు మెరుపులు యింకా తగ్గలేదు. తాత ముఖాన్ని చూస్తున్న కొద్దీ రాముడికి భయం ఎక్కువ అవజొచ్చింది. ఆముఖం బాగాపాలిపోయింది. దానిలో కళాకాంతులు లవలేశమయినా లేవు.

తాత కడుపులో తన తలదాచుకుంటూ 'తాతా, వెడదాం పద—' అని యేడుస్తున్నాడు రాముడు. తాత మనమడిని దగ్గరగా లాక్కున్నాడు. రొమ్ముకు గట్టిగా అదుముకున్నాడు. అనుకోకుండా వలలో యిరుక్కున్న సింహంలా గర్జించాడు. ఈగర్జనతో దాదాపు పిచ్చెక్కినట్లయి రాముడు తాతపట్టునుంచి విడిపించుకుని దూరంగా పోయిపడ్డాడు.

కాస్సేపటికి వర్షపురొద, ఉరుములు మెరుపులు తగ్గిపోయాయి. వాతావరణమంతా అతి ప్రశాంతంగా తయారయింది.

తాత, మనుమడు తమకు తెలియకుండానే నిద్రకుపడ్డారు. ఆనిద్రలోనే ఒకచోటికి చేరుకున్నారు.